

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Кафедра географії та природознавства

Проректор

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Шарин С.В.

25. 1X. 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

О 13 Загальне землезнавство

(шифр і назва навчальної дисципліни)

ОП «Географія»

спеціальність 106 «Географія»

10 «Природничі науки»

(галузь знань)

Факультет природничих наук

(назва факультету)

Робоча програма з дисципліни «Загальне землезнавство»

для студентів спеціальності - 106 Географія „15” 1X, 2020 р. __ с.

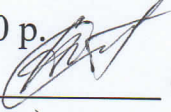
Розробник: Сав'юк М.І., доцент, кандидат геолого-мінералогічних наук

Протокол від “15” вересня 2020 р. № 1

Завідувач кафедри
географії та природознавства (Атаманюк Я.Д.)
(підпис)

“15” вересня 2020 р.

Схвалено науково-методичною радою факультету природничих наук.
Протокол від “23” вересня 2020 р. № 1

“23” вересня 2020 р.
Голова _____ (Атаманюк Я.Д.)
(підпис)

© Сав'юк М.І., 2020 рік
© ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет імені
Василя Стефаника, 2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 6	Галузь знань 10 Природничі науки (шифр і назва)	Нормативна (за вибором)	
Модулів – 1	<u>Спеціальність:</u> 106 Географія <u>Освітня програма:</u> географія	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 4		1-й	-
Індивідуальне науково-дослідне завдання <small>(назва)</small>		Семестр	
Загальна кількість годин – 180		1-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 8	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Лекції	
		24 год.	-
		Практичні, семінарські	
		36 год.	-
		Лабораторні	
		_ _ год.	_ _ год.
		Самостійна робота	
		120	-
Індивідуальні завдання: _ _ год.			
Вид контролю: екзамен			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:
для денної форми навчання – 1:2

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1. Метою викладання даної дисципліни є формування у студентів знань про загальні географічні закономірності будови, динаміки, розвитку та функціонування географічної оболонки Землі та її складових – літосфери, атмосфери, гідросфери, біосфери.

2.2. Завданням дисципліни є виявляти і вивчати загальні закономірності розвитку природи, що відбивають взаємозв'язки та взаємозумовленість її складових компонентів і завдяки яким вона функціонує як органічне ціле.

Компетентності:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов у професійній діяльності з географії або у процесі навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження природних та суспільних об'єктів та процесів.

- Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.
- Здатність брати участь у плануванні та виконанні наукових та науково-технічних проектів.
- Здатність аналізувати склад і будову геосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах.

Результати навчання:

- Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії географії, а також світоглядних наук;
- Пояснювати особливості організації географічного простору.
- Визначати основні характеристики, процеси, історію і склад ландшафтної оболонки та її складових.
- Аналізувати склад і будову природних і соціосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах.
- Розуміння значення ландшафтного різноманіття для збереження стійкості географічного середовища, уявлення про різноманітність рекреаційних ландшафтів.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади землезнавства. Земля і Всесвіт.

Тема 1. Вступ до загального землезнавства.

Об'єкт і предмет землезнавства, його місце в системі географічних наук.

Зародження і розвиток знань про Землю та Всесвіт у давньому світі.

Географія в середні віки. Епохи великих географічних відкриттів. Розвиток землезнавчих ідей у Європі в 18-19ст..Сучасний етап розвитку загального землезнавства.

Тема 2 . Загальна характеристика Всесвіту та Сонячної системи.

Форми існування матерії у Всесвіті. Космічні тіла та їх взаємодія.

Структура Всесвіту: галактики, наша Галактика. Сонячна система. Характеристика Сонця. Планети Сонячної системи. Малі тіла Сонячної системи. Гіпотези про походження Землі.

Тема 3. Особливості Землі як планети.

Планета Земля. Форма і розміри Землі, значення для формування географічної оболонки. Фізико – географічне значення кулястої форми Землі. Внутрішня будова Землі. Гравітаційне поле Землі. Роль гравітації в диференціації земної речовини. Поняття ізостазії. Земний магнетизм, вплив на геофізичні процеси.

Тема 4. Осьовий та орбітальний рух Землі.

Докази осьового обертання Землі. Швидкість обертання (кутова і лінійна). Наслідки осьового обертання. Сила тяжіння. Сила Кориоліса, її значення для процесів, які відбуваються на планеті Земля і в географічній оболонці. Припливи і відпливи, їх періодичність, причини утворення, вплив на швидкість обертання Землі. Доба (зоряна і сонячна). Час місцевий, поясний, всесвітній. Зміна дня і ночі. Лінія зміни дат. Добова ритміка у географічній оболонці.

Докази орбітального річного руху Землі. Орбіта Землі. Основні точки на орбіті: афелій, перигелій, рівнодення і сонцестояння. Зміна пір року. Річна ритміка в географічній оболонці.

Змістовий модуль 2. Літосфера.

Тема 5. Внутрішня будова і склад Землі.

Методи вивчення будови Землі. Земна кора, мантія, ядро: фізичні властивості і хімічний склад. Типи земної кори. Джерела внутрішньої енергії землі.

Тема 6. Утворення материків і океанів.

Рух літосфери. Епейрогенез, орогенез: причини виникнення і наслідки. Геохронологія. Епохи горотворення. Географічне поширення гірських систем різного віку.

Тема 7. Основні морфоструктури Землі.

Платформи: будова географічне поширення, роль в будові літосфери. Геосинклінали: будова, еволюція, географічне поширення. Сучасні тектонічні прояви: вулканізм, землетруси. Географічне поширення і причини.

Тема 8. Мегарельєф Землі. Форми земної поверхні. Гіпсометрична крива. Середня висота суші. Закономірності розміщення гірських систем, нагір'їв, плато, рівнин, низовин. Рельєф океанічного дна.

Змістовий модуль 3. Атмосфера і гідросфера – складові географічної оболонки Землі.

Тема 9. Атмосфера – повітряна оболонка Землі.

Походження, будова, газовий склад атмосфери. Сонячна радіація. Динаміка атмосфери. Вода в атмосфері. Погода і клімат.

Тема 10. Гідросфера – водна оболонка Землі.

Загальні відомості про гідросферу. Світовий океан. Динаміка Світового океану. Океанічні течії. Води суші: ріки, озера, підземні води, болота льодовики.

Змістовий модуль 4. Біосфера. Структура географічної оболонки.

Тема 11. Тема 1. Жива речовина у географічній оболонці.

Поняття про біосферу. Вчення В.І. Вернадського про біосферу і ноосферу. Виникнення і еволюція біосфери. Біологічний кругообіг речовини і енергії. Життєві угруповання організмів. Ґрунти, утворення та їх роль у біосфері. Типи і властивості ґрунтів. Біогеоценоз.

Тема 12. Структура географічної оболонки (ГО).

Загальні закони і закономірності географічної оболонки по С.В.Калеснику. Цілісність явищ і процесів в географічній оболонці. Поясно-зональні і азональні структури. Природні пояси і зони як показник сонячно-земних зв'язків. Особливості географічних поясів. Ритмічні явища як стимул руху і розвитку в природі. Вертикальна зональність. Ландшафтна структура.

Тема 13. Екологічні проблеми географічної оболонки.

Глобальні зміни географічної оболонки: природні і антропогенні. Поняття глобальних екологічних проблем. Екологічні проблеми атмосфери: парниковий ефект, озонові діри, кислотні дощі. Екологічні проблеми гідросфери. Екологічні проблеми літосфери. Демографічна, продовольча проблеми. Екологічні проблеми сільського і лісового господарства, енергетики. Антропогенні зміни навколишнього середовища.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усь го	у тому числі				
л		п	се м	ін д	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади землезнавства. Земля і Всесвіт.						
<i>Тема 1. Тема 1. Вступ до загального землезнавства.</i>	12	2	2			8
<i>Тема 2. Загальна характеристика Всесвіту та Сонячної системи.</i>	14	2	2			10
<i>Тема 3. Особливості Землі як планети.</i>	12	2	2			8
<i>Тема 4. Осьовий та орбітальний рух Землі.</i>	14	4	4			6
<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	52	10	10			32
Змістовий модуль 2. Літосфера.						

<i>Тема 5. Внутрішня будова і склад Землі.</i>	12	1	4			7
<i>Тема 6. Утворення материків і океанів.</i>	10	1	2			7
<i>Тема 7. Основні морфоструктури Землі.</i>	6	1	2			3
<i>Тема 8. Мезарельєф Землі.</i>	6	1	2			3
<i>Разом за змістовим модулем 2</i>	34	4	10			20
Змістовий модуль 3. Атмосфера і гідросфера – складові географічної оболонки Землі.						
<i>Тема 9. Атмосфера – повітряна оболонка Землі.</i>	28	4	6			18
<i>Тема 10. Гідросфера - водна оболонка Землі.</i>	26	2	4			20
<i>Разом за змістовим модулем 3</i>	54	6	10			38
Змістовий модуль 4. Біосфера. Структура географічної оболонки.						
<i>Тема 11. Жива речовина у географічній оболонці.</i>	14	2	2			10
<i>Тема 12. Структура географічної оболонки</i>	14	1	2			11
<i>Тема 13. Екологічні проблеми географічної оболонки.</i>	12	1	2			9
<i>Разом за змістовим модулем 4</i>	40	4	6			30
Усього годин	180	24	36			120

5. Зміст лекційного матеріалу

№ з/п	Назва теми лекції	Зміст лекції
Змістовий модуль 1. Основні відомості про Землю.		
1.	Вступ до загального землезнавства.	Об'єкт і предмет землезнавства, його місце в системі географічних наук. Зародження і розвиток знань про Землю та Всесвіт у давньому світі. Географія в середні віки. Епохи великих географічних відкриттів. Розвиток землезнавчих ідей у Європі в 18-19 ст. Сучасний етап розвитку загального землезнавства.
2.	Загальна характеристика Всесвіту та Сонячної системи.	Форми існування матерії у Всесвіті. Космічні тіла та їх взаємодія.
3.	Особливості Землі як планети.	Структура Всесвіту: галактики, наша Галактика. Сонячна система.

		Характеристика Сонця. Планети Сонячної системи. Малі тіла Сонячної системи. Гіпотези про походження Землі.
4.	Осьовий рух Землі.	Планета Земля. Форма і розміри Землі, значення для формування географічної оболонки. Фізико – географічне значення кулястої форми Землі. Внутрішня будова Землі.
5.	Орбітальний рух Землі.	Гравітаційне поле Землі. Роль гравітації в диференціації земної речовини. Поняття ізостазії. Земний магнетизм, вплив на геофізичні процеси.
Змістовний модуль 2. Процеси внутрішньої геодинаміки.		
6.	Внутрішня будова і склад Землі. Утворення материків і океанів.	Методи вивчення будови Землі. Земна кора, мантія, ядро: фізичні властивості і хімічний склад. Типи земної кори. Джерела внутрішньої енергії землі. Рух літосфери. Епейрогенез, орогенез: причини виникнення і наслідки. Геохронологія. Епохи горотворення. Географічне поширення гірських систем різного віку.
7.	Основні морфоструктури Землі. Мегарельєф Землі.	Платформи: будова географічне поширення, роль в будові літосфери. Геосинклінали: будова, еволюція, географічне поширення. Сучасні тектонічні прояви: вулканізм, землетруси. Географічне поширення і причини. Форми земної поверхні. Гіпсометрична крива. Середня висота суші. Закономірності розміщення гірських систем, нагір'їв, плато, рівнин, низовин. Рельєф океанічного дна.
Змістовний модуль 3. Процеси зовнішньої геодинаміки		
8.	Атмосфера – повітряна оболонка Землі.	Походження, будова, газовий склад атмосфери.
9.	Процеси в атмосфері	Сонячна радіація. Динаміка атмосфери. Вода в атмосфері. Погода і клімат.
10.	Гідросфера - водна оболонка Землі.	Загальні відомості про гідросферу. Світовий океан. Динаміка Світового океану. Океанічні течії. Води суші: ріки, озера, підземні води, болота льодовики.
Змістовний модуль 4. Будова та еволюція земної кори і літосфери.		

11.	Жива речовина у географічній оболонці.	Поняття про біосферу. Вчення В.І. Вернадського про біосферу і ноосферу. Виникнення і еволюція біосфери. Біологічний кругообіг речовини і енергії. Життєві угруповання організмів. Ґрунти, утворення та їх роль у біосфері. Типи і властивості ґрунтів. Біогеоценоз.
12.	Структура географічної оболонки. Екологічні проблеми географічної оболонки.	Загальні закони і закономірності географічної оболонки по С.В. Калеснику. Поясно-зональні і азональні структури. Особливості географічних поясів. Глобальні зміни географічної оболонки: природні і антропогенні. Поняття глобальних екологічних проблем.

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Географічні карти, атласи, довідники і словники. Правила користування. Складання каталогу літератури. Завдання з географічної номенклатури за всіма розділами.	2
2	Побудова комплексного географічного профілю. Інструктивні настанови стосовно побудови та аналізу комплексного географічного профілю. Студентам видаються індивідуальні завдання	2
3	Робота з комплексним географічним профілем. Географічна номенклатура.	2
4	Визначення географічних координат та віддалей за географічними координатами. Географічна номенклатура	2
5	Земля у Всесвіті. Планети Сонячної системи. Географічна номенклатура.	2
6	Осьове обертання Землі. Доба - природна одиниця часу. Час зоряний, місцевий, поясний, декретний. Розв'язування задач. Географічна номенклатура	2
7	Орбітальний рух Землі (сонцестояння і рівнодення). Пори року. Висота Сонця. Географічна номенклатура.	2
8	Внутрішня будова Землі. Будова земної кори. Тектоніка літосферних плит. Геохронологічна шкала. Географічна номенклатура.	2
9	Сейсмічні області. Вулкани і землетруси. Неотектонічні рухи. Географічна номенклатура.	2

10	Фізичні властивості Землі. Гравітаційне і геомагнітне поля. їх практичне значення. Географічна номенклатура.	2
11	Атмосфера. Загальна схема циркуляції атмосфери. Сонячна радіація. Розподіл температури і тиску в атмосфері. Географічна номенклатура.	4
12	Цyklони і антициклони. Вітри. Погода і клімат. Географічна номенклатура.	2
13	Гідросфера. Розподіл температури і солоності води в океанах. Морські течії: поверхневі і підводні. Припливи і відпливи. Географічна номенклатура.	4
14	Води суші. Ріки їх живлення. Прояв сили Коріоліса. Витрата, об'єми стоку річок. Географічна номенклатура.	2
15	Біосфера. Виникнення і еволюція біосфери. Біологічний кругообіг речовин.	2
16	Сучасна екологічна криза та шляхи її вирішення.	2
	разом	36

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ до загального землезнавства	8
2	Загальна характеристика Всесвіту та Сонячної системи. Космічні тіла і їх взаємодія; Космічні системи. Сучасні методи досліджень космічного простору.	10
3	Внутрішня будова Землі. Фізичні властивості Землі.	8
4	Осьовий та орбітальний рух Землі. Ритміка в географічній оболонці. Практичне розв'язування задач на час. Побудова графіків тривалості дня і ночі.	6
5	Методи вивчення будови Землі. Континентальний та океанічний типи земної кори. Географічна номенклатура.	7
6	Географічне поширення гірських систем різного віку. Географічна номенклатура.	7
7	Сучасні тектонічні прояви: вулканізм, землетруси. Географічне поширення і причини.	3
5	Рельєф океанічного дна. Географічна номенклатура	3
6	Гіпотези походження атмосфери.	2
7	Парниковий ефект атмосфери, парникові газі, їх властивості та вплив на клімат Землі.	2
8	Місцеві вітри. Вивчення географічної номенклатури (баричні центри).	4
9	Сніговий покрив, умови формування, характеристики і кліматичне значення.	2

10	Закономірності розподілу атмосферних опадів на Земній кулі.	4
11	Проблеми прогнозу майбутнього клімату.	2
12	Вплив людської діяльності на клімат і його можливі негативні наслідки.	2
13	Формування гідросфери. Походження природних вод. Фізико-хімічні властивості води.	2
14	Значення льодового покриву океанів і морів для процесів, які відбуваються у географічній оболонці	2
15	Характеристика течій в океані. Вивчення географічної номенклатури морських течій	4
16	Мінеральні, енергетичні і біологічні ресурси Світового океану, їх використання.	2
17	Охорона вод Світового океану від забруднення.	2
18	Ґрунтові води, умови їх залягання, рух і режим у залежності від фізико-географічних умов.	2
19	Походження підземних вод. Роль підземних вод у фізико-географічних процесах.	2
20	Озера, болота, їх утворення і еволюція.	2
21	Льодовики: гірські, покривні, перехідні	2
22	Ґрунти та їх роль у біосфері	6
23	Ноосфера – сфера розуму	7
24	Структура географічної оболонки. Вивчення географічної номенклатури.	7
	Разом	120

8. Індивідуальні завдання

9. Система поточного та підсумкового контролю результатів навчання Екзамен (1 семестр)

Поточне тестування та контроль самостійної роботи			Екзамен	Сума
Тестове опитування за лекційним матеріалом та оцінки за практичні роботи	Контроль самостійної роботи	Контроль індивідуальної роботи	Контроль тестів	
45	5	-	50	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		
60 – 69	D	задовільно	
50 – 59	E		
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Рекомендована література

1. Сливка Р.О., Венгерчук С.М. Лабораторний практикум з загального землезнавства. Івано-Франківськ. – 2004. – 64с.
2. Сав'юк Г.П., Сав'юк М.І. Курс лекцій з землезнавства і краєзнавства. Івано-Франківськ. – 2017.- 74 с.
3. Сав'юк Г.П., Сав'юк М.І. Природознавство. Землезнавство і краєзнавство.: Навчально-методичний посібник для проведення лабораторних і практичних робіт. Івано-Франківськ. – 2019. – 70с.
4. Атлас світу (малий). ДНВП «Картографія», 2019, -56 с.
5. Багров М. В., Боков В. О., Черваньов І. Г. Землезнавство.- К.: Либідь, 2000. – 464с.
6. Волошин І. І. Загальне землезнавство . Навчальний посібник .- Ніжин: Видавництво НДПУ ім.. М. Гоголя. – 2002. – 294с.
7. Волошин І. І., Уварова А. Є. Загальне землезнавство. Практикум . – К.: видавництво КДПУ, 2000. – 268с.
8. Ковалишин Д., Волік О., Дем'янчук П., Гулик С., Царик Л. Регіональна фізична географія поверхні Землі: навчальний посібник. В 2-х ч. / Наук. ред. М.Я. Сивий. — Тернопіль: б.в., 2013. — 512 с.
9. Короткий тлумачний словник з географії. - К.: Либідь , 2001. – 135с.
10. Олійник Я.Б., Федорищак Р.П., Шищенко П.Г. Загальне землезнавство: Підручник. – К.: Знання-Прес, 2008. – 324 с.
11. Мащенко О.М. Технологія формування цілісних знань про географічні об'єкти //Впровадження сучасних технологій навчання географії у шкільній, вищій та післядипломній освіті. — Полтава: ПОІППО, 2006. — С.17-22.

12. Харченко О.М., Шовкун Т. М. Загальне землезнавство: навчально-методичний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2013.
13. <https://textbook.com.ua/geografiya/1473445587>
14. <https://textbook.com.ua/geografiya/1473445270>
15. <http://pidruchniki.ws>
16. <http://geosite.com.ua>
17. <http://uk.wikipedia.org>
18. <http://www.twirpx.com>
19. <http://www.ukrreferat.com>